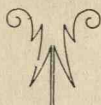

IOAN C. FILITTI

BIBLIOTECA
Instituțional
de
Isto.
Nr. II, 2538

TUDOR VLADIMIRESCU
(ROSTUL RĂSCOALEI LUI)

B312535

BUCUREȘTI

1 9 3 7

~~32275/67~~

FOND
L. RADACEANU

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

III 479.650

861/95

B.C.U. Bucuresti

C20055685

1
6
9
2
2
1
1

42/211

Inst. de pe ...
Nr. III 1538

I

Public această broșură, sub titlul limpede de „Tudor Vladimirescu” — pentru a înlătura orice îndoială, sau pretext de îndoială asupra cuprinsului, — în credința la care am ajuns că sintezele ce s’au înfățișat, în vremurile din urmă, despre mișcarea românească de la 1821 și conducătorul ei, au micșorat, prin ocolirea adevărului, importanța acțiunii eroului național.

Din parte-mi, am mai încercat să aduc în chestiune, o contribuție întemeiată pe documente, în lucrarea de la 1932 „Frământările politice și sociale în principatele române de la 1821 la 1828”, care însă, poate și din cauza titlului, a fost trecută cu vederea de cei cari, în urmă, au mai scris despre Tudor Vladimirescu. Am mai publicat, la 1934, o broșură „Grecs et Roumains en 1821”, extrasul unui articol din revista grecească „Ellenikà”, scris de astă dată, în scopul de a provoca o revizuire și a judecății, iarăși greșite după socotința mea, a istoriografiei grecești asupra atitudinii lui Tudor. Nici această broșură, din care, de altfel, nu mai sunt exemplare, n’a izbutit să înlătore prejudecățile de la noi.

Dovada am avut-o în povestea romanțată ce ni-a dat, în 1935 (ed. fundației pentru literatură și artă „regele Carol II”), d. C. Ardeleanu, sub titlul „Domnul Tudor”. În recenzia ce i-am făcut, în ziarul „Adevărul”, de Marți, 19 Martie acelaș an, am căutat iarăși să restabilesc, în rezumat, ceea ce mi se pare documental exact în privința mișcării românești de la 1821. Și de astă dată, fiind vorba se vede de un articol de ziar, el a trecut neobservat.

Am avut deci, în 1936, în editura fundației Carol I (consilier tehnic pentru istorie, prof. univ. C. C. Giurescu), cartea d-lui Emil Vîrtosu „Tudor Vladimirescu, pagini de revoltă”. Se publică a doua oară acte cunoscute de mai nainte, fie prin însuși d. Vîrtosu, fie prin alții și un portret bine cunoscut al lui Tudor, după o litografie pe care d. Vîrtosu o califică de „contemporană”, deși este evident mai recentă. Judecata d-lui Vîrtosu despre Tudor, o găsim în primele pagini, intitulată „prezentare”, termen nou pentru mine, obișnuit cu „introducere”, sau „prefață”.

122.073/60
H. I. I. I.

122.073/60

La pag. 21, d. Virtosu se întreabă: „A fost această revoluție (a lui Tudor) în legătură cu eteria grecească, pornită pe pământul românesc de Al. Ipsilanti? Credem și noi că da, deși până acum n'a ieșit la lumină nici o dovadă documentară concludentă“. Mai întâi, mi se pare ciudat să declari că adopți o părere deși n'ai dovada temeiniciei ei. Apoi, cred că dovada s'a adus și voi reveni mai jos asupra-i. Dar, după ce d. Virtosu recunoaște participarea lui Tudor la eteria grecească, imediat micșorează importanța țelului ce aceasta a urmărit. Scrie că „pe când revoluția grecească este, de la început până la sfârșit, împotriva Turcilor, pentru câștigarea independenței, răscoala lui Tudor este împotriva liotei de asupritori ai țării, jefuitori ai țăranului. Nu împotriva Turcilor, ci împotriva boerilor nemilostivi și împotriva grecilor“. Dacă d. Virtosu și atâți alții cred că prin aceasta înalță pe Tudor, eu socotesc, dinpotrivă, că-l scoboară. Mi se pare, într'adevăr, că mai mult îl cinstește de a fi năzuit, ca și Ipsilanti, ca și Caragheorghe, la neatârnarea țării sale, ceea ce *implica* înlăturarea domniilor fanariote, decât ca țelul lui să fi fost numai de a obține din mila Turcilor, domniile pământene.

De altă parte, îl cinstește mai mult, socotesc iarăși, acea năzuință, decât rolul de răzvrătitor al țăranilor împotriva boerilor, asupra căruia insistă cu preferință d. Virtosu, mărturisind de altfel (p. 23) că a extras din acte cunoscute mai dinainte, tot ceea ce putea înfățișa „profundul sentiment de revoltă, caracteristic al lui Tudor“. Ca și cum ar fi fost nevoie de un îndemn, scos din istorie, pentru eventuale noi turburări sociale. În realitate, cum voi arăta, ridicarea țăranilor, la începutul acțiunii lui Tudor, n'a avut de scop decât de a ascunde, din motive de oportunitate politică, adevărul și mai înaltul țel urmărit: neatârnarea țării.

În sfârșit, în revista „Rânduiala“, I (1935), p. 41—52, d. Ernest Bernea publică de asemenea un articol despre Tudor Vladimirescu. Un moment vede adevărul. Scrie (p. 48) că „se poate ca în mintea lui Tudor să fi încolțit și alte gânduri..., cu ajutorul Rușilor să scape țara și de Greci și de Turci“. Este teza mea din lucrările ce am menționat, de care însă d. Bernea nu arată să fi avut cunoștința. Dar, părerea cealaltă, obișnuită, o găsim și mai înainte (p. 45): „*dela început* Tudor a înțeles că mișcarea lui nu are nimic comun cu aceea a Grecilor“, — și în urmă (p. 49): „*de la început* Tudor a înțeles că ajutorul Rușilor nu va veni și a fost împotriva Grecilor“. Și pentru d. Bernea latura esențială a mișcării lui Tudor este cea socială, iar cea națională se restrânge la înlăturarea domniilor fanariote. Citim la p. 43 că „revoluția (a fost) purtată de brațul lui Tudor pentru a aduce puțină lumină în bordeele sărace și triste ale țăranilor..., a face dreptate poporului (p. 44)..., (a avut de scop) ridicarea poporului

asuprit și înlăturarea străinilor... cari erau stăpâni de fapt ai țării,... vrăjmașii adevărați ai nației, împreună cu boerii pă-mânteni plecați lor“ (p. 45). Și d. Bernea crede că cinstește memoria lui Tudor relevând negocierile lui cu Turcii: „se sforța să câștige încrederea Turcilor, prin legăturile ce le păstra cu pașii de la Dunăre, încredere de care avea atâta nevoie pentru a isbândi...“ A isbândi, de sigur, în idealul mărginit ce i se atribue: înlăturarea domniilor fanariote prin bunăvoința Turcilor. Eu cred că urmăria un ideal mai înalt, neatárnarea țării sale, și că relațiile cu Turcii n’au avut de scop decât să-i înșele, până la momentul oportun, asupra adevăratelor lui intenții.

II

Revoluția grecească de la 1821 n’a fost decât izbucnirea mai violentă a unor manifestări, mult mai vechi, ale dorului de emancipare al creștinilor din Balcani, ca și din principatele române, de sub stăpânirea turcească, dor ce se poate urmări încă din vremea lui Mihai Viteazul și care creia între toți asupriții o solidaritate pecetluită prin credința lor comună, ortodoxă. Un ecou al acestor vechi aspirații, a fost complotul de la 1796 al lui Riga. În programul său, publicat, în grecește și nemțește, de d. C. Amantos (Anecdota engrafa peri Riga Velestinli), program totodată naționalist și ultrademocratic (vrea votul universal, p. 58), se poate citi (p. 50): „Bulgarul trebuie să se miște când Grecul suferă și la fel acesta pentru acela și amândoi pentru Albanezi și Vlahi“. Acelaș plan de coaliție a Grecilor, Sârbilor, Bulgarilor și Românilor, a fost reluat de Const. Ipsilanti la 1803. Era vorba, încă de atunci, de a uni, cu ajutor rusesc, toate acele neamuri, contra Turcilor¹⁾. În sfârșit „eteria“, adică „asociația“, înjghebată la 1820. Scopul ce urmăria, este astfel definit de cunoscutul istoric francez Emile Bourgeois, în cartea sa „Manuel historique de politique étrangère“, vol. II (1899), p. 663: „inspirată din doctrinele revoluției franceze, din apostolatul lui Riga și al lui Corai pe meleaguri străine, la București, Odesa, chiar la Moscova, eteria a dobândit în Balcani un rol cosmopolit. Programul ei era «unirea armată a *tuturor* creștinilor din imperiul turcesc», izgonirea Turcilor din Europa, prin ridicarea generală a *tuturor* raselor indigene“.

Un asemenea program nu sta prin nimic în calea aspirațiilor românești de emancipare de sub stăpânirea turcească, manifestate de mai multe ori, chiar în vremea Fanarioților²⁾.

1) Izvoarele, în cartea mea „Frământările“, p. 9, n. 5. — Adaogă: P. P. Panaitescu, Corespondența lui Const. Ipsilanti cu guvernul rusesc, 1806—1810. Buc. 1933, p. 16. — M. Lascaris, Le rôle des grecs dans l’insurrection serbe sous Carageorges. Atena 1933.

2) Cartea mea „Frământările“, p. 14—18.

Nu era vorba de a asigura stăpânirea grecească în principate, cum s'a răstălmăcit lucrul, de frică, după intrarea Turcilor în principate contra eteriștilor, în scopul de a nega orice înțelegere cu aceștia³⁾, și cum repetă în vremurile noastre, d. Virtosu, (p. 21) și alții.

Programul eteriei era însă secret, căci pericolul era mare, și membrii ei erau legați prin jurământ să lupte pentru înfăptuirea lui. Au putut deci să fie adepți ai eteriei cei câțiva Români cari, primiți în sânul ei, i-au cunoscut adevăratul țel. Astfel au fost mitropoliții Veniamin Costachi și chiar Dionisie Lupu, Grigore Brâncoveanu, Iordache Florescu, Dinicu Golescu, Grigore Băleanu, Mihăiță Filipescu⁴⁾, toți buni români, fără a mai vorbi de episcopul Ilarion al Argeșului. Aceștia i se recunosc în deobște frumoase simțimente românești și democratice, iar d. Virtosu spune (p. 13—14) despre el că „împărtășia idealurile de dreptate socială și națională“ ale lui Tudor. Nu se spune însă niciodată că se numia Gheorghidi, că era bulgar grecizat din părțile Silistrei, crescut de mitropolitul Dositei Filiti⁵⁾ și că era eterist. Desigur, pentru a nu se recunoaște că nu era necompatibilitate între scopurile eteriei și aspirațiile românești ale lui Tudor. Cum ar fi putut, măcar neoașii români numiți mai sus, să fie de partea eteriei, dacă scopurile acesteia ar fi fost cele ce i se atribue de d. Virtosu și alții? Cum ar fi putut binecuvânta mitropolitul Veniamin sabia lui Ipsilanti?

Rămâne să vedem dacă Tudor Vladimirescu el însuși a fost eterist. Am arătat că, după d. Virtosu „nicio dovadă documentară concludentă“ n'ar fi fost adusă. Eu cred că am adus-o⁶⁾. Sunt mărturiile contemporanilor, intimi chiar ai lui Tudor. Constantin Izvoranu spune că acesta „de la o vreme încoace, când venia la București,... trăgea la Samurcaș... Muscalii căutau mijloace să ridice o revoluție... Samurcaș era în înțelegere cu consulul rusesc și-i spunea că nimeni nu poate să ridice revoluția dincolo de Olt decât numai slugerul Tudor, pe care-l și duse la consul. Ce i-o fi vorbit, nu știu, dar într'o noapte îi dădu 25 arnăuți de sub comanda lui Hagi Prodan și a lui Macedonschi și Tudor plecă“. Cioranu arată și el că „Tudor, în București, unde avea procese, cunoștea propaganda Grecilor și că, deodată, chemându-l Samurcaș, episcopul de Argeș Ilarion (Gheorghidi) și al Râmnicului Galaction (tot grec), l'au rugat să se ridice împreună cu pandurii ce va putea aduna, incredințându-l că vine armia rusească și că această mișcare a Românilor va fi pentru mântuirea patriei

3) Ibid., 84, 105—6, 113—114.

4) Ibid., 26.

5) Ibid., 21, 71.

6) Ibid., 21—3.

lor“. Chiriac Popescu spune că Tudor, la București „s'a conformat și el într'o glăsuire cu eteria Grecilor“. Zilot Românul scrie și el că la moartea lui Alecu Vodă Sutzo „s'a iscodit rebelie..., o adunare de străini, cei mai mulți greci, mișcând lucrul acesta pe taină și unind cu dânșii și pe un Tudor sluger... ce-i zicea și Vladimirescu“. Naum Râmniceanu socotește și el că Tudor a plecat din București „să răzvrătească țara pentru lege (adică credință), învățat fiind de Pini“. Ștefan Scarlat Dăscălescu, care a cunoscut pe Tudor, îl califică de „creatură rusească, trimis să insurecționeze cele cinci județe de peste Olt...; l'au ales capii revoluției și Pini“. Eteristul moldovean Nicolache Rosetti-Roznovanu spunea lui Bois-le-Comte la 1834, că „Ipsilanti dădu semnalul și Vladimirescu se puse în fruntea mișcării muntene“. Colonelul Ion Voinescu II, spune și el, în memoriile sale, că după proclamația lui Ipsilanti către Bucureșteni (18 Martie 1821), lumea „se da cu socoteala că Tudor nu era decât un agent al lui Ipsilanti și prin urmare al Rusiei“. Colonelul Grigore Lăcusteanu (1813—1883) scrie, în amintirile sale, de curând publicate, că știa de la tatăl său că mișcarea lui Tudor a fost pusă la cale de „o mână puternică străină“. În sfârșit, Ion Ghica știa și el că Tudor a fost eterist. Și nu citez decât izvoarele românești 7).

Cred că sunt dovezi concludente, dar care, după socoteala mea, dat fiind adevăratul scop al eteriei, nu scoboară, ci înalță pe Tudor.

Știu că acei cari cred că cinstesc memoria lui Tudor, persistând a afirma că s'a ridicat împotriva fanarioților și a boerilor, învoacă în sprijinul tezei lor, proclamațiile date de Tudor din Oltenia.

Ei uită însă că, declarându-se dușman al fanarioților și al boerilor, Tudor Vladimirescu nu era în dezacord cu eteria.

Mai întâi, din punctul de vedere național românesc, eteria, precum am arătat, avea de scop neatârănarea tuturor creștinilor de sub jugul turcesc, ceea ce *implica* și pentru principatele române, încetarea domniilor străine, fanariote. Do-vada? Proclamația din Focșani, la 13 Martie 1821, a lui Al. Ipsilanti către Munteni: „Bărbați Daci!... Veacuri dearândul sârmana voastră patrie a fost plecată sub neomenosul jug al sălbatecului despotism... *Tirania domnilor voștri* tâmpise facultățile voastre intelectuale și *slăbise acel simț al naționalității*... *E timpul să vă deșteptați și să vă cereți drepturile*“. Iar în proclamația de la 19 Aprilie, din Târgoviște, schițând un proiect de organizare viitoare a principatelor emancipate, spunea: „autoritatea supremă să se încredințeze unui *pământean*...; să se alcătuiască o *armată națională*“. Ce alt cerea

7) Cele străine contimporane, le-am dat *ibid.*, p. 23 n. 6.

Tudor, în proclamațiile sale, din punct de vedere național? Confundă d-nii Vârtosu și ceilalți, aspirațiile eteriștilor cu ale fanarioților. Deosebirea care „nu se pare valabilă“ d-lui Vîrtosu (p. 21) a fost totuși o realitate. Ea a fost făcută de mult (nu abia acum, după cum pretinde d-sa) de contemporani, chiar de Grecii cari au luptat pentru neatârănarea patriei lor⁸⁾. Intr'adevăr, fanarioții aveau interes ca principatele române, rămânând în dependență de Turcia, să fie și în viitor câmpul lor de exploatare. De altă parte, având averea și familia la Constantinopol, nici nu se puteau declara fățiș pentru eterie. „Grecii din fanar, — scrie istoricul francez Emile Bourgeois (l. c., 664) — se mărginiră la speranțe tănuite, care nu compromiteau nici bunurile, nici viața lor“. Cât de mic a fost numărul fanarioților intrați în eterie, poate vedea d. Vîrtosu din cartea d-lui Take Condiloru, *I filiki etairia*“, Atena 1926.

Dar din punct de vedere social? Nu era oare eteria, ca și promotorii ei mai vechi, Riga, de al căruia proiect de constituție am vorbit, și Corai, adânc democrată? Dovada? Tot în proclamația de la 19 Aprilie a lui Al. Ipsilanti, se mai găsește și propunerea ca în viitoarea organizare a principatelor, să se prevadă „o adunare de deputați *din toate clasele cetățenilor*“.

Iată dar că programul eteriei nu era în opoziție, nici din punctul de vedere național, nici din cel social, cu proclamațiile lui Tudor Vladimirescu.

*

Acțiunea eteriei a fost pornită însă, cu încrederea în sprijinul rusesc, făgăduit de țar lui Al. Ipsilanti. Cu această încredere a trecut Ipsilanti Prutul și a pornit Tudor din București, să adune trupe în Oltenia lui. Dar, până să se iviască ajutorul rusesc, o tactică elementară cerea să nu se expue țara, în zadar, unei invazii turcești. De aceea, proclamațiile lui Tudor, comunicate și Porții, nu exprimau adevăratul lui scop, ci erau menite numai să ascundă Turcilor adevărul, până la momentul oportun. Nu trebuie confundate mijloacele de care s'a slujit Tudor, cu scopul ce l'a urmărit. Și aceasta nu este numai o construcție logică. Este realitatea, adevărată de mărturii contemporane⁹⁾. Tovarășul de arme al lui Tudor, Ion Solomon, spune că s'a întâlnit la Bucovăț cu Lordache Olimpiotul, în urma unei scrisori a lui Tudor, spre a se înțelege „pentru tot *secretul*“, și că secretul a fost că „răscoala nu este asupra boerilor și negustorilor, ci numai

8) Ibid., p. 8 n. 2 și p. 18 n. 4.

9) Ibid., 22—3.

pentru lege" (credință). Iar Ștefan Scarlat Dăscălescu, care a cunoscut pe Tudor, spune și el: „se poate ca să fi urât pe greci și pe străini..., dar nu aceasta l'a făcut să răscoale poporul, precum îl cântă panegiriștii lui, ci planurile Rusiei și mâna lui Pini l'au împins". Și acelaș adaogă¹⁰⁾: „dacă ar fi spus Oltenilor țelul acestei revoluții..., n'ar fi reușit; dar el, bun politic, a știut unde să-i atingă..., i-a îndemnat pe toți la arme împotriva boerilor și împotriva grecilor, funcționari și arendași, cari acolo, mai mult de cât ori unde, făcuseră jafuri".

Dar, — nu importă aci motivul —, țarul Alexandru nu și-a ținut cuvântul. Până să ajungă Ipsilanti de la Iași, Tudor din Oltenia, la București, se aflase că ajutorul rusesc nu va veni. Din puținele izvoare ce avem despre întrevederea lor¹¹⁾, se desprinde totuși destul de limpede că Tudor a explicat lui Ipsilanti, fără a-l convinge, că odată ce sprijinul rusesc lipsia, el nu se putea ridica fațăș împotriva Turcilor, căci ar însemna să expue țara la o zadarnică vărsare de sânge și pustiire. Vinovat de călcare de credință nu era Tudor, cum neînțelegător al realității, a interpretat Ipsilanti, ci țarul Rusiei care, influențat la Laybach de Metternich, își uitase cuvântul.

De partea Turcilor, nu s'a dat însă Tudor nici atunci, cum pe nedrept l'au învinuit grecii și cum afirmă încă d-nii Virtosu, Ardeleanu și Bernea. El a rămas numai în expectativă și, de acord cu boerii, cerea și Rusiei, și Austriei, ca măcar să împiedice intrarea în țară a trupelor turcești¹²⁾. Apoi, când Turcii, totuși, trec Dunărea, Tudor, părăsind Bucureștii, se îndreaptă tocmai în aceeaș direcție în care se retrăsese Ipsilanti și, din Cotroceni, dă o proclamație care desvăluie, încă odată, adevăratul și statornicul său gând. Fără a mai menționa anume pe greci, fiindcă-i retrăsese încrederea, spune: „deci ne tragem spre *intrupare cu ceilalți frați*; de acum, frați ai noștri creștini, panduri, bulgari, sârbi, trebuie să *deșărtăm pușca noastră în carne de turc*, de vor năvăli pe noi"¹³⁾. În sfârșit, Cioranu¹⁴⁾ ni-a păstrat ultimele cuvinte ale lui Tudor către Iordache Olimpiotul care, rău informat și neînțelegător, îl învinuia de trădare față de eteria cu care se legase prin jurământ. „Vreți să mă omorâți?... Turcii sunt în țară, dar nu sunteți în stare a vă bate cu dânșii, cu ispravă". Mi se pare că era o ultimă propunere leală de colaborare pentru cauza comună a liberării de sub Turci. Ea a fost respinsă, și Ipsilanti s'a lipsit, prosteste, de un concurs prețios care, *poate*, ar fi schimbat cursul evenimentelor, ar fi

10) Ibid., 34.

11) Ibid., 56—7.

12) Ibid., 58, 65, 71.

13) Ibid., 71—2.

14) La Iorga, Izvoarele mișcării lui Tudor Vladimirescu, p. 297.

hotărât, printr'o mai serioasă și mai întinsă rezistență opusă Turcilor, intervenția Rusiei, scăpând, pe deoparte, pe eteriști de cumplite înfrângeri, iar de altă parte, grăbind cu câțiva ani, începutul emancipării principatelor române.

III

Se înțelege ca, sub grozăvia răzburărilor turcești împotriva celor cari „s'au unit cu apostazia“, Românii să se fi lepădat de orice raporturi cu eteria, iar aderenții lui Tudor să nu fi mărturisit adevăratele planuri ale acestuia. De altă parte, în ochii boerilor cari nu fuseseră inițiați în eterie, Tudor a rămas răzvrătorul poporului împotriva lor, așa că urmau să se lepede de el foștii adepți, în căutare de situații. Un exemplu tipic a fost Petrache Poenaru, secretar al lui Tudor, și care, solicitând bursă, la 1824, de la divanul țării, declara că, în vremea zaverii „s'a tras și el de la școală, în părțile Craiovei, la părinții săi“¹⁵⁾.

Se mai înțelege să se fi deșteptat atunci iarăși în principate, mai intensă chiar, pornirea firească împotriva grecilor așezați în scaunele domnești, în multe și însemnate dregătorii, concurenți nedorți în exploatarea bogățiilor țării.

Este explicabil ca toate aceste elemente psihologice să fi determinat apoi, după interese și împrejurări, deformarea intențiilor lui Tudor, cum arată Dăscălescu, unii înfățișându-l ca dușman al grecilor, alții ca ocrotitor al țăranilor împotriva boerilor.

Ceeace însă nu pot înțelege este ca astăzi încă, asemenea considerații să împiedice obiectivitatea științifică în cercetări istorice, și încă pentru a ajunge la înfățișarea unui Tudor Vladimirescu mai mărunț, socotesc, decât cel adevărat, care, cum am mai spus la începutul acestui articol, în loc de neatâr-narea țării sale, n'ar fi urmărit decât înlăturarea, prin mila Turcilor, a domniilor fanariote, sau îndreptarea stării țăranilor prin răzvrătire împotriva boerilor.

VERIFICAT
2007

VERIFICAT
2017

15) I. C. Filitti, Scrisori inedite ale lui Petrache Poenaru (1934) p. 20.

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE

«LUPTA»

N. STROIILA

BUCUREȘTI, I

STR. G-RAL BUDIȘTEANU, 8

TELEF.: 3-7863